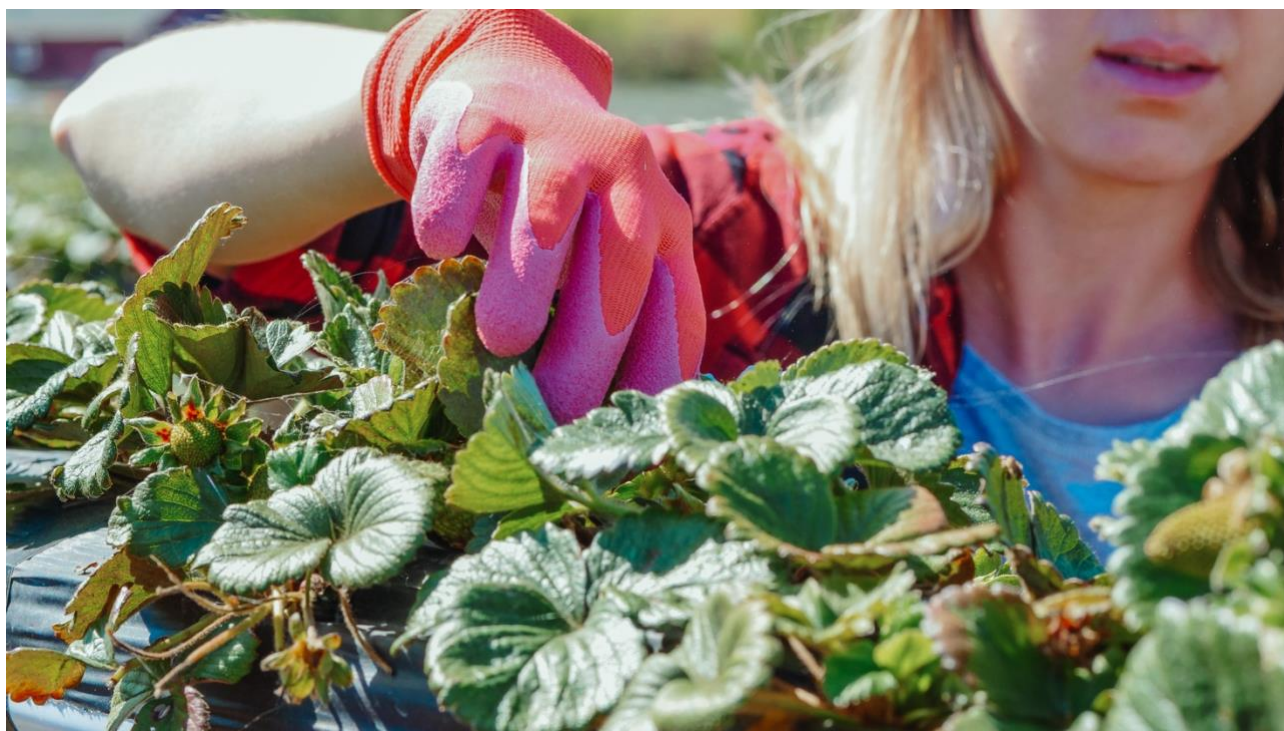

Groen Niveau 2

Wendbaar groen opleiden

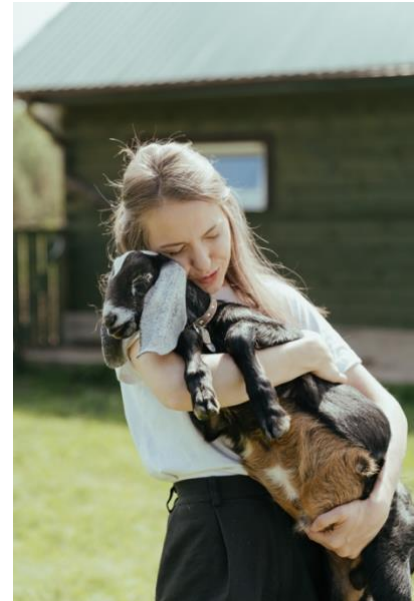
Handreiking – definitieve september 2022

Voorwoord

Deze handreiking is bestemd voor alle (groene) scholen die de niveau 2 opleidingen wendbaar willen maken, breder van opzet en meer flexibel willen aanbieden. Scholen hebben hiervoor verschillende motivaties zoals het verkleinen van uitval, het vergroten van de arbeidsmarktkansen of bijvoorbeeld om een breed opleidingsaanbod te kunnen blijven aanbieden.

Op initiatief van Groen Connect en het onderwijscluster Groen van de Bedrijfstakgroep Voedsel, Groen en Gastvrijheid van de MBO Raad zijn in 2021 de mogelijkheden verkend voor de doorontwikkeling van de (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector.

In 2022 is een werkgroep gestart die samen een handreiking en stappenplan heeft ontwikkeld die groene opleidingen kan helpen keuzes te maken bij het aanbieden van groene opleidingen op niveau 2. De handreiking is uitdrukkelijk een vertrekdocument voor groene mbo's die een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector overwegen of willen implementeren. De wijze waarop hier vorm aan gegeven kan worden is legio, afhankelijk van de visie en (regionale) randvoorwaarden van de school.

In de handreiking worden de landelijke ontwikkelingen en praktijkvoorbeelden beschreven om vervolgens aan de hand van een stappenplan scholen mee te nemen in de te maken keuzes. Het stappenplan start met de 'visie' en eindigt met 'administratie'. De ervaring van scholen leert dat het hebben van een duidelijke visie en focus helpende is bij het maken van soms lastige (praktische) keuzes. Het onderwerp 'bekostiging' is in deze handreiking buiten beschouwing gelaten, omdat dit – afhankelijk van de gekozen visie en focus – voor elke school verschillend zal zijn.

Tot slot: mbo-onderwijs is zowel landelijke als regionaal maar vooral praktijkgericht. Elke school en opleiding is daarmee uniek en zeker waar gekozen worden voor individuele maatwerktrajecten zijn vele varianten van opleidingstrajecten mogelijk. Dit vraagt veel van onderwijsteams en managers. Het samenwerken, klein beginnen en gefaseerd implementeren geeft onderwijsteams de ruimte om zich te ontwikkelen. Het is dan ook mooi te zien dat de Groen Connect en de Bedrijfstakgroep Groen van de MBO Raad het voortouw hebben genomen de scholen bij deze nieuwe ontwikkelingen te ondersteunen en inspireren om op die manier de niveau 2 opleidingen in de groene sector toekomstbestendig te maken, passend bij de student én arbeidsmarkt van vandaag en morgen.

Namens de werkgroep van het onderwijscluster Groen,
Marleen van de Wiel
september 2022

Werkgroep Groen Niveau 2 (2022)

Linda Biersteker (Clusius College)

Edith Diepeveen (Connect Groen)

Evelien Franken-Quinten (Lentiz Onderwijsgroep)

Desiree Haan (Yuverta)

Wendy Hartgers (Zone College)

Saskia Hein (Aeres)

Björn Hillebrandt (Yuverta)

Mathilde Meijer (Yuverta)

Dorine Papa (Landstede)

Johanna Posseth (Aeres)

Rini Romme (Yuverta)

Marleen van de Wiel (Mbo advies)

Manon Wilbrink (MBO Raad)

Marloes Zewuster (ZOO)

Inhoudsopgave

1. Groene kroon.....	6
2. Wendbare niveau 2 opleidingen	6
LANDELIJKE ONTWIKKELINGEN	6
PRAKTIJKVOORBEELDEN MBO-SCHOLEN	8
3. Stappenplan groen niveau 2	10
STAP 1: VISIE EN COMMITMENT	10
STAP 2: FOCUS.....	11
STAP 3: ONDERWIJSTEAM	12
STAP 4: ORIËNTEREN EN PROFILEREN (BASISPLAN)	13
STAP 5: LOOPBAANORIËNTATIE EN -BEGELEIDING	14
STAP 6: KEUZEDELEN	14
STAP 7: LEREN IN DE PRAKTIJK (BPV EN BOT)	15
STAP 8: GENERIEKE VAKKEN	18
STAP 9: ONDERWIJSMODELLEN.....	18
STAP 10: EXAMINERING	21
STAP 11: ADMINISTRATIE	22
STAP 12: COMMUNICATIEPLAN	22
4. Aanbevelingen voor een vervolg.....	23

Groen Niveau 2: wendbaar groen opleiden

Handreiking – definitieve versie september 2022

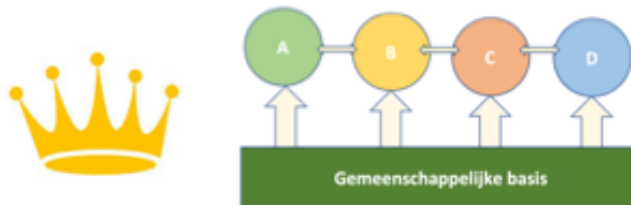
1. Groene kroon

In 2021 hebben Groen Connect en de Bedrijfstakgroep Groen van de MBO Raad de mogelijkheden verkend voor de doorontwikkeling van de (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector. De werkgroep heeft in december 2021 aangegeven dat hierbij een combinatie nodig is van:

- De focus in het curriculum op het ontwikkelen en versterken van gedrag passend bij beginnend werknemerschap, dat aangeboden kan worden in themalijnen.
- Het flexibel organiseren van het onderwijs; dit biedt het voordeel dat de student die gericht binnenkomt kan uitstromen in de gewenste uitstroomrichting. De student die het nog niet goed weet kan na oriëntatie een uitstroom kiezen waarbij de optie blijft bestaan om bij spijt van de keuze, horizontaal van uitstroomrichting te veranderen.

De werkgroep heeft deze doorontwikkeling ‘het kroontjesmodel’ genoemd, waarbij wordt uitgegaan van een gemeenschappelijke basis met verschillende uitstroomrichtingen (‘kroontjes’).

Om hier vorm aan te geven, zijn de krachten gebundeld om een handreiking te maken die groene opleidingen kan helpen keuzes te maken bij het aanbieden van wendbare groene opleidingen op niveau 2.

In deze handreiking heeft de werkgroep een stappenplan ontwikkeld voor de groene opleidingen op niveau 2 waarin praktijkvoorbeelden van (andere) opleidingen zijn benut en relevante wet- en regelgeving is verzameld. Elke stap biedt een aantal handvatten die scholen kunnen gebruiken om zelf de groene niveau 2 opleidingen op een andere manier aan te bieden, passend bij de visie van de school en behoeften van studenten en de arbeidsmarkt.

2. Wendbare niveau 2 opleidingen

De wens voor een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector (Groen-N2) staat niet op zichzelf. Hieronder worden een aantal ontwikkelingen, rapporten en initiatieven ter inspiratie genoemd en praktijkvoorbeelden uit andere én de groene sector.

Landelijke ontwikkelingen

Het huidige kabinet heeft aandacht voor de niveau 2 opleidingen. Het tegengaan van schooluitval én ruimte voor experiment voor oriëntatieprogramma's die studenten helpen de juiste studie te kiezen, worden ook genoemd in de nieuwe plannen van minister Dijkgraaf ([MBO Today, 31 mei 2022](#)).

In een [nieuwsbericht](#) van minister Dijkgraaf, Ministerie OCW, wordt de 'Werkagenda mbo' aangekondigd, waarin ruim aandacht is voor de verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, het voorkomen van het uitvallen van mbo-studenten uit door een verkeerde studiekeuze en het verstevigen van loopbaanoriëntatie en de begeleiding verstevigen:

“Er zijn ook mbo-studenten die nog geen studiekeuze kunnen maken en eerst behoefte hebben aan een bredere opleidingsoriëntatie. Voor hen wil de minister in schooljaar 2023-2024 als experiment een oriëntatieprogramma opzetten, zodat deze studenten eerst kunnen proeven van diverse disciplines voordat ze definitief kiezen.”

De onderwijsinspectie heeft geconstateerd dat extra aandacht voor loopbaanoriëntatie, burgerschapsonderwijs en persoonlijkheidsontwikkeling wenselijk is. Dit is terug te lezen in [“De staat van het onderwijs 2022”](#) van de Inspectie van het Onderwijs waarin zij signaleert:

“Daarnaast is het zorgelijk dat studenten met een niveau 2-diploma steeds minder aansluiting hebben op de arbeidsmarkt. Mogelijk is de opleiding te kort geworden om studenten zowel op de maatschappij als op een baan voor te bereiden. In coronatijd was er minder aandacht voor loopbaanoriëntatie. Gastlessen, excursies en bedrijfsbezoeken gingen vaak niet door, waardoor studenten minder kennis konden maken met de beroepspraktijk en de wereld buiten school.”

In de brochure [‘Hoe mbo-2-opleidingen nog effectiever kunnen zijn’](#) (Onderwijsinspectie) wordt benadrukt dat naast ondersteuning ook maatwerk één van de succesfactoren is:

“Dit is de kern van de succesfactoren: deze opleidingen letten scherp op wat de studenten nodig hebben en sluiten daar hun onderwijs op aan. Zij weten dat de studenten belang hechten aan het diploma én dat dit bij veel studenten gepaard gaat met twijfels of zij de opleiding wel aankunnen. Zij weten ook dat de studenten behoefte hebben aan individuele steun en aanmoediging.”

In het discussiestuk van - onder andere - de MBO Raad [“De toekomst van ons onderwijs”](#) wordt gesproken over sectoroverstijgend denken en het centraal stellen van de persoonsvorming:

“Het vraagt ook om onderwijs dat niet alleen kwalificeert voor de arbeidsmarkt, maar waarin ook de bredere opdracht van socialisatie en persoonsvorming centraal staat, waarbij het onderwijs jongeren verder helpt bij hun ontwikkeling en in hun leven. Dit alles vraagt om sectoroverstijgend denken waarbij institutionele belangen niet leidend zijn.”

Andere sectoren staan ook niet stil als het gaat om sectorale niveau 2 opleidingen. De sector zakelijke dienstverlening had het plan een [sectordoorsnijdend niveau dossier](#) te ontwikkelen. SBB erkent de behoefte aan een dergelijk dossier:

“Binnen de niveau2-doelgroep is vaak sprake van vervroegde schooluitval. Een veelgehoorde reden is dat studenten het lastig vinden om al op jonge leeftijd een opleiding te kiezen voor een specifiek beroep of dat ze meer tijd nodig hebben om zich te oriënteren. Een sectordoorsnijdend kwalificatiedossier biedt meer ruimte voor oriëntatie, zodat studenten die dat willen deze keuze pas op een later moment hoeven te maken en tegelijkertijd worden opgeleid voor herkenbaar vakmanschap en een arbeidsmarktrelevant diploma.”

“Het dossier zet in op duurzame inzetbaarheid, waarbij werknemers beschikken over een bredere set aan vaardigheden en leerervaringen dan 'alleen' de uitstroomrichting van hun opleiding. Dit geeft ze de mogelijkheid makkelijker over te stappen in een steeds sneller veranderende arbeidsmarkt.”

Het [bestuur van SBB](#) heeft eind juni 2022 besloten de mogelijkheden de oriëntatiemogelijkheid van N2-studenten te faciliteren en de wendbaarheid te bevorderen, maar geen sectordoorsnijdend dossier te construeren.

Een aantal brede mbo-opleidingen zijn al enige jaren verenigd in een [Cinop-netwerk](#) dat in haar beschrijving ook aangeeft dat er niet één aanpak of concept is voor brede opleidingen.

“Sommigen doen dat met een sterke focus op loopbaanoriëntatie, anderen met een breed basisjaar en weer anderen hebben gekozen voor een cross-over dossier als basis voor een flexibele en praktijkgerichte opleiding. Het netwerk staat niet voor één aanpak of concept, maar probeert juist meer inzicht en grip te krijgen op verschillende mogelijkheden, afwegingen en condities, passend bij de doelgroep en het (regionale) werkveld.”

In 2016 heeft het ECBO een rapport geschreven ([Bredere opleidingen voor een smallere doelgroep?](#)) Ontwikkelingen in de samenstelling van instroom en breder opleiden op mbo-niveau 2) waarin zij de ontwikkelingen in de samenstelling van de populatie instromers op niveau 2 onderzocht hebben. Dit rapport biedt veel informatie en sluit de managementsamenvatting af met vier aanbevelingen:

- *Werk eerst aan draagvlak voor de brede opleiding bij de onderwijs-teams en zorg voor uitwisseling tussen betrokken teams.*
- *Zorg voor de ontwikkeling of het binnenhalen van voldoende kennis op het gebied van loopbaanoriëntatie en -begeleiding.*
- *Bied studenten structuur en bijvoorbeeld een vaste plek in de school.*
- *Probeer smalle opleidingen in de lucht te houden voor studenten met een duidelijker beroepsbeeld, indien er hiervoor ook vraag is op de arbeidsmarkt.*

Praktijkvoorbeelden mbo-scholen

Voor mbo-scholen is het keuzemoment op jonge leeftijd een belangrijke drijfveer voor het werken met een (cross)sectorale oriëntatie. In het vmbo wordt al vroeg gekozen voor een specialisatie of (beroeps)sector ([De hoofdstromen in de Nederlandse onderwijsdelta](#)). Jongeren zijn vaak bang een verkeerde keuze te maken na het vmbo en een goede begeleiding bij de oriëntatie is hierbij wenselijk. In het "[Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen](#)" wordt genoemd dat een balans in het onderwijsprogramma tussen oriënteren en bewust specialiseren en profileren wenselijk is, waar "de student centraal staat en niet de inhoud van het kwalificatiedossier".

De brochure "[Klaar voor morgen! Inspiratie en praktijkvoorbeelden voor breed opleiden op niveau 2](#)" van Cinop geeft inspiratie voor breed opleiden. Er worden twee scenario's geschetst met bij elk daarvan aandachtspunten en een praktijkvoorbeeld. Hiermee geven zij een passend antwoord op ontwikkelingen in de arbeidsmarkt, de diversiteit binnen de studentenpopulatie en doelmatigheidsvragen in de eigen organisatie.

[ROC Rivor](#) biedt al enige jaren een niveau 2 opleiding aan waarin – inmiddels - tien verschillende crebo's in participeren (MBO-2 Dienstverlening). Studenten volgen algemene modules en worden continue begeleid. Josje Verhoeven geeft aan dat dit niet alleen positief is voor de student, maar ook beter aansluit op de arbeidsmarkt van nu. Hiervoor hebben zij 'de nieuwe medewerker' als vertrekpunt genomen: mensen die beweeglijk op de arbeidsmarkt kunnen acteren. Wel geeft Josje Verhoeven van ROC Rivor aan dat het switchen van studenten veel praktische uitdagingen kent in de uitvoering. Een heldere visie, commitment van het management én een communicatieplan zijn noodzakelijk voor het welslagen van het initiatief.

ROC TOP in Amsterdam heeft in 2019 gekozen voor een hele andere opzet: het M-jaar. Hiermee creëren ze een 'tussenjaar' voor vmbo'ers die nog geen keuze hebben kunnen maken voor een mbo-opleiding:

"Tijdens M-jaar krijgen studenten een duidelijker beeld van beroepen en beroepsopleidingen. Ook krijgen ze beter (zelf)inzicht en leren ze verder. De kans op een verkeerde keus voor een beroepsopleiding wordt kleiner, en daarmee de kans op demotivatie en uitval."

Hiermee is het M-jaar niet vergelijkbaar met een brede opzet van (sectorspecifieke) mbo-opleidingen, maar biedt inspiratie voor met name de aandacht voor [werkexploratie](#).

Scholen die een nauwe samenwerking kennen met een (groen) vmbo kunnen onderzoeken of een brede niveau-2 opleiding kan aansluiten bij het vmbo zodat samengewerkt kan worden aan een doorlopende leerlijn. Over de doorstroom vmbo-mbo is veel informatie voorhanden op de website [Sterk Beroepsonderwijs](#) waar ook veel mooie [groene praktijkvoorbeelden](#) zijn verzameld. Daarnaast is in het groene onderwijs ook een arbeidsmarktproject [Groen Start](#) van het Horizon College samen met het Clusius College, dat kansen biedt voor iedereen die een steuntje in de rug kan gebruiken op weg naar deelname aan de groene en agrarische arbeidsmarkt.

In de werkgroep Groen-N2 zijn ook verschillende initiatieven die misschien (nog) niet een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen zijn, maar waar veel kennis en ervaring aanwezig is met betrekking tot het opleiden van niveau-2 studenten in de groene sector:

- N2 Smal opleiden in de breedte – Yuverta Den Bosch
- NEW Life – Lentiz Onderwijsgroep
- Vakmanschapsroute – Zone College
- MBO 1&2 – Aeres Friesland

Het delen van deze initiatieven, het stimuleren van kennisuitwisseling én het organiseren van samenwerking bij bijvoorbeeld het aanvragen van een nieuw keuzedeel is van absolute meerwaarde voor het niveau 2 onderwijs in de groene sector. In de aanbevelingen van deze handreiking (hoofdstuk 4) wordt hier nader op ingegaan.

3. Stappenplan Groen Niveau 2

Om een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector op te zetten, heeft een werkgroep zich gebogen over de stappen die moeten worden doorlopen om dit succesvol te kunnen gaan implementeren. Hierbij heeft de werkgroep zich laten inspireren door andere sectoren, maar vooral door de initiatieven die op dit moment al bij de verschillende groene mbo-scholen gestart zijn.

Per stap wordt het doel toegelicht en zijn er verwijzingen naar relevante informatie. De volgorde van de stappen is bewust. Zo is het vastleggen van een visie en commitment van het management absoluut voorwaardelijk voor het welslagen van de vervolgstappen. Ook komt uit ervaringen naar voren dat de samenstelling van het betrokken onderwijsteam cruciaal is.

Het organiseren van de administratie zoals inschrijving, overschrijving, erkenning specifieke BPV-plaatsen, POK's etc. is als een van de laatste stappen opgenomen. Zonder uitzondering geven scholen aan dat met een dergelijk initiatief gedacht moet worden in kansen. De administratie zal moeten volgen en niet aan 'de voorkant' als belemmering moeten worden opgeworpen. Een van de don't's uit het "[Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen](#)":

"Verzandt niet in administratieve rompslomp en stel de administratie niet centraal"

Tot slot is dit stappenplan een handreiking. Elke school zal, afhankelijk van de eigen vraag en focus, een eigen plan van aanpak moeten maken. Dit stappenplan kan hierbij stimulerend en ondersteunend zijn.

Stap 1: Visie en commitment

Voordat je start met een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector (Groen-N2) is het van belang dat je als school, samen met het onderwijsteam, je visie en uitgangspunten bepaalt en vastlegt zodat je hier te allen tijde op kan terugvallen. Welke keuze je ook maakt, de collega's in de organisatie zullen anders moeten gaan werken en de administratie zal extra tijd nodig hebben. Daarom is het belangrijk vast te leggen **waarom** je de keuze voor een andere opzet van Groen-N2 maakt, zodat je eventuele uitdagingen kan toetsen aan de oorspronkelijke doelstelling(en).

Dat een andere opzet van de Groen-N2 uitdagingen met zich meebrengt, leert de ervaring van andere, vergelijkbare initiatieven. Veelal zijn het praktische uitdagingen zoals het vinden van voldoende erkende BPV-bedrijven of de in- of omschrijving van studenten, maar ook van de medewerkers en docenten wordt een andere kijk op het onderwijs gevraagd. Om dit goed te kunnen uitvoeren is een **gedragen visie** nodig waar voldoende **commitment** voor is. Het is voor een projectleider Groen-N2 lastig zonder het commitment van het management of het bestuur geschikte docenten en begeleiders aan het initiatief te verbinden of praktische zaken zoals roostering of overschrijven van studenten te organiseren. Het actief meedenken vanuit het management is hierbij een noodzakelijke randvoorwaarde. Uit de brochure '[Hoe mbo-2-opleidingen nog effectiever kunnen zijn](#)' van de Inspectie van het Onderwijs:

"Op het punt van beleidsmatig en planmatig handelen zal er daarom winst te boeken zijn. De winst heeft er vooral mee te maken dat het succes van de aanpak van de opleiding langer duurt en niet alleen afhankelijk is van één of een aantal docenten, maar van het hele team in gezamenlijkheid."

Een Groen-N2 opleiding biedt studenten de kans tijdens de opleiding kennis te maken met verschillende beroepen en contexten in de groene sector. Studenten die afkomstig zijn van een niet groen vmbo en nog weinig weten van de mogelijkheden die het groene onderwijs hen biedt, zijn gebaat bij extra oriëntatiemogelijkheden. Ook stromen studenten in van het groene vmbo die al een beroepsbeeld lijken te hebben bij de verschillende groene opleidingen, maar waarvan blijkt dat dit in de praktijk anders is zodat dit leidt tot switchen of misschien zelfs vroegtijdig schoolverlaten.

In de werkgroep Groen-N2 zijn vier redenen besproken die voor een school de visie op een Groen-N2 opleiding kan ondersteunen:

1. **Kans op uitval door verkeerde studiekeuze verkleinen**
  - Oriëntatieprogramma, -stages of -keuzedelen aanbieden
  - Actief begeleiden switchers
2. **Kansen op de arbeidsmarkt vergroten**
  - Een meer flexibele en breder inzetbare medewerker afleveren
  - Aanbieden extra keuzedelen en/of certificaten
  - Dubbelkwalificeren
3. **Een breed opleidingsaanbod in stand houden (krimpregio)**
  - Gezamenlijk basis onderwijsprogramma, generiek onderwijs en keuzedelen
4. **Meer/andere studenten werven door samenwerking met het vmbo**
  - Doorstroom vmbo-mbo, vakmanschapsroute

De redenen zijn niet uitputtend en ook niet exclusief. Een school kan met een Groen-N2 opleiding meerdere doelen nastreven. Echter, elke reden zal ook een aantal consequenties met zich meebrengen. Zo zullen switchende studenten altijd een administratieve last met zich meebrengen en een gemeenschappelijk basisprogramma zal direct consequenties hebben voor de autonomie van vakdocenten. Door de redenen duidelijk te verwoorden, de visie vast te leggen en te zorgen voor voldoende draagvlak, kan in latere fasen altijd worden teruggegrepen naar de doelstelling die aan het begin van het traject is bepaald.

Stap 2: Focus

De volgende stap is te bepalen welke opleidingen (crebo's en contexten) je kan en wil laten participeren in de Groen-N2 opleiding. Welke opleiding bied je als school al aan, heb je ambities om dit aanbod uit te breiden of wil je het aanbod juist meer beperken? Ook de regio en je studentenpopulatie is medebepalend. Bied je een niveau-2 opleiding aan waar in de regio veel belangstelling voor is (stabiele studentinstroom), dan ligt het voor de hand deze opleiding als individuele opleiding te willen behouden. Veel genoemd zijn de opleidingen 'Agrarisch loonwerk' en 'Medewerker veehouderij'. Deze studenten starten vaak heel doelgericht aan deze opleiding en maken deze ook vaak af, veelal in als BBL-opleiding. Deze studentgroep moet en wil je niet verliezen door een brede onderwijsaanpak.

De groene sector kent zes mbo-niveau-2 kwalificatiedossiers, waarvan één dossier afkomstig is uit het opleidingsdomein 'Handel en ondernemerschap' ('Verkoper'). Deze kwalificatiedossiers bestaan uit elf verschillende crebo's (opleidingen).

De opleidingen ‘Teelt’ en ‘Veehouderij’ kennen elk respectievelijk vier en drie contexten. In totaal kunnen achttien verschillende crebo-contexten worden opgenomen in een (cross) sectorale oriëntatie voor een groene niveau 2 opleiding.

crebo	naam crebo
23221	Agro productie, handel en technologie
25431	Medewerker teelt
25432	Medewerker veehouderij
25555	Medewerker agrarisch loonwerk
25430	Medewerker agrohandel en logistiek
23171	Groene ruimte
25451	Medewerker groen en cultuurtechniek
25452	Medewerker hovenier
25453	Medewerker natuur, water en recreatie
23171	Dierverzorging
25580	Medewerker dierverzorging
23287	Bloem, groen en styling
25707	Medewerker bloem, groen en styling
23173	Voeding
25460	Medewerker voeding en technologie
23194	Verkoop
25503/25167	Verkoper

crebo	naam crebo + context
23221	Agro productie, handel en technologie
25431	Medewerker teelt
	context glas
	context akkerbouw
	context boom
	context fruitboom
25432	Medewerker veehouderij
	context melkvee
	context varkenshouderij
	context pluimvee

In bijlage 2 is een excel-overzicht van alle crebo's, kerntaken en werkprocessen opgenomen.

Het is niet noodzakelijk alle niveau-2 opleidingen te laten participeren in een gemeenschappelijk basisprogramma. Sommige scholen kiezen er juist voor met één studentgroep en een beperkt aantal (gelijksoortige) crebo's van start te gaan. Ook kan gekozen worden voor twee verschillende basisprogramma's Groen-N2, waarvan één bijvoorbeeld meer gericht is op planten en groen en de andere variant gericht is op dieren. Kortom, de keuze voor een bredere Groen-N2 opleiding hoeft niet te betekenen dat alle niveau 2 opleidingen moeten participeren. Het aantal niveau-2 opleidingen en contexten maakt dat elke Groen-N2 een verschillende mix van opleidingen zal kennen. Het aanbod en de breedte wordt door de school zelf bepaald, afhankelijk van het bestaande aanbod, de randvoorwaarden en ambitie. De tip vanuit het 'Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen':

"Begin klein en bouw het bij succes verder uit: begin bij de meest verwante kwalificaties, kijk waar de vraag uit het bedrijfsleven nog meer ligt en bepaal welke 'bloedgroepen' goed samengaan."

In stap 4 wordt verder ingegaan op de breedte van de oriëntatie en het al dan niet smal uitstromen.

Stap 3: Onderwijsteam

Een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector vraagt een ander type docent of begeleider dan een vakspecifieke opleiding. Loopbaanoriëntatie en -begeleiding is erg belangrijk naast het verzorgen van de onderwijsmodules (zie ook stap 5); er zullen dan ook meer generalisten nodig zijn.

Vakinhoudelijke kennis binnen het onderwijsteam blijft belangrijk, maar moet in dienst staan van de missie van Groen-N2. Het "[Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen](#)" geeft dit duidelijk aan:

"werf een eigen team voor deze opleiding met gemotiveerde leraren"

"zorg voor een herkenbaar team docenten, dus niet te veel docenten "invliegen" met hun eigen vakgebied; dus vooral generalisten."

Ook in de brochure ‘[Hoe mbo-2-opleidingen nog effectiever kunnen zijn](#)’ van de Inspectie van het Onderwijs wordt het belang van een team en een teambrede aanpak onderschreven:

“Tot slot, bij een aantal opleidingen in het onderzoek merkten we dat het succes voortkomt uit de inzet van individuele docenten. Daartoe worden die ook geselecteerd: ze worden alleen aangesteld om te werken voor niveau-2-opleidingen als ze laten blijken dat ze met de doelgroep om kunnen gaan. En dat ze passie hebben voor de doelgroep. De managers laten de aanpak over aan de docenten omdat die ervaren zijn op hun vakgebied. De meesten geven aan dat zij nog geen beleid of teambrede afspraken hebben om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de studenten.”

In de werkgroep geven onder andere Aeres en Zone College aan dat bij de start van de opleidingen de collega’s opnieuw hebben moeten solliciteren. Ook ROC Rivier is op deze manier gestart met het docententeam van de Niveau-2 opleidingen. Allen geven zij aan dat de motivatie en de wil en kunde studenten goed te kunnen begeleiden cruciaal is, gecombineerd met vakkennis.

Stap 4: Oriënteren en profileren (basisplan)

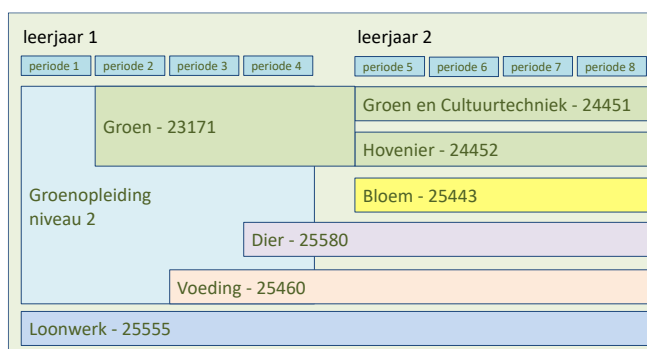
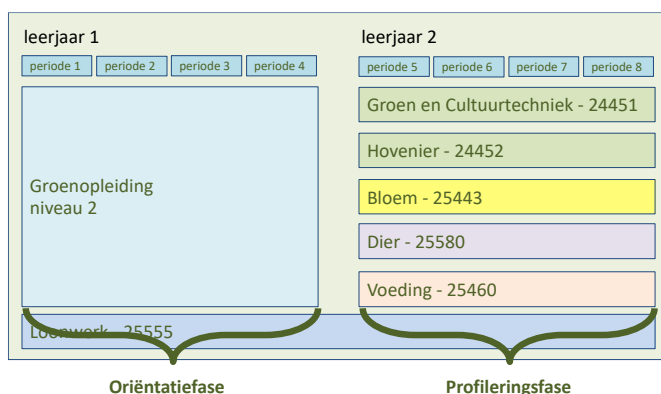
Op basis van de visie (stap 1) en de focus (stap 2) kan een basisplan worden gemaakt. In dit basisplan geeft je als school schematisch aan hoe de opleiding wordt opgebouwd. Belangrijke vraag hierbij is hoe lang je een gemeenschappelijk, oriënterend programma wil aanbieden en wanneer studenten zich kunnen specialiseren of profileren. Ook is de vraag of je deze fases voor alle studenten en opleidingen (crebo’s en contexten) gelijk wil houden. In onderstaande schema’s zijn de twee fases aangegeven:

- **Oriënterende fase**

Het onderwijs in deze fase is zo ingericht (zie ook stap 9) dat studenten de mogelijkheid hebben om zich te oriënteren op verschillende contexten en opleidingen. Dat kan door een gemeenschappelijk programma of door verschillende keuzes.

- **Profileringsfase**

In de profileringsfase werken de studenten toe naar de diplomering in een specifieke opleiding (crebo).

NB De opleidingen in het schema zijn voorbeelden!

Het moment waarop voor studenten de profileringsfase begint, kan per school verschillen:

- **Smal-smal opleiden**

De school biedt een aantal opleidingen ‘smal’ aan voor die studenten die precies weten welke opleiding zij willen gaan afronden. In bovenstaand voorbeeld is gekozen voor de opleiding ‘Loonwerk’.

- **Breed-smal opleiden**

De school biedt voor alle studenten een breed oriënterend 1^e leerjaar aan waarna de studenten kiezen voor een specifieke opleiding. In het plaatje links is dit voorbeeld visueel weergegeven.

- **Breed-smal maatwerk**

Studenten kunnen op elk gewenst moment starten met de profileringsfase.

Voor de ene student is dat stapsgewijs: breed starten, kiezen voor dossier 'Groen' en uitstromen op crebo 'Hovenier'.

Voor de andere student is aan het einde van leerjaar 1 duidelijk dat de opleiding 'Dier passend is, deze student start dan al met de profileringsfase. In het plaatje rechts is dit visueel weergegeven.

Samen een basisplan met de wensen ten aanzien van de oriëntatie- en profileringsfase vastleggen helpt de vervolgstappen concreter vorm te geven.

Stap 5: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

Omdat in de opleiding Groen-N2 oriëntatie een belangrijk onderdeel is van het onderwijsprogramma, ligt het voor de hand loopbaanoriëntatie en -begeleiding een prominente plek te geven. Hierbij staan geen LOB-opdrachtjes centraal, maar wordt een loopbaangerichte leeromgeving gecreëerd die praktijkgericht is (denk aan stages), dialogisch (waar mentoren of studieloopbaanbegeleiders met studenten praten over hun ervaringen) en vraaggericht (studenten kunnen keuzes maken tijdens hun opleiding).

De Groen-N2 opleiding heeft tot doel een praktijk- en vraaggerichte opleiding te zijn. Door praktijkervaringen en het loopbaangesprek op een goede manier in het onderwijsprogramma een plek te geven én de docenten in het onderwijsteam hier voldoende voor toe te rusten, ontstaat een krachtige leeromgeving.

Zowel Zone College (vakmanschapsroute) als Aeres Friesland (MBO 1&2) geven aan dat (loopbaan-) begeleiding en begeleidende capaciteiten van de docenten van cruciaal belang zijn voor de opleiding.

Ook in de "[Klaar voor morgen! Inspiratie en praktijkvoorbeelden voor breed opleiden op niveau 2](#)" wordt de aandacht voor LOB in de opleiding Niveau2plus van ROC Leijgraaf bevestigd:

"De rol van loopbaanoriëntatie (LOB) is cruciaal voor dit concept. Het helpt studenten bij het ontdekken en inzetten van hun talenten. Zo onderzoeken we wat bij hen past. LOB loopt als rode draad door de opleiding heen. Vooral de mogelijkheid om te switchen tussen de opleidingen in leerjaar 1, geeft studenten een geruster gevoel. Ze mogen overstappen zonder dat dit hen studievertraging oplevert."

Op de website van het [Expertisepunt LOB](#) staat veel uitleg over het [loopbaangesprek](#) en een [krachtige loopbaanomgeving](#).

Stap 6: Keuzedelen

Een niveau 2 opleiding kent een keuzedeelverplichting van 480 uur (bijvoorbeeld twee keuzedelen van elk 240 uur). Deze keuzedelen kunnen verdiepend zijn of verbreedend/generiek. Veel opleidingen kiezen om elk studiejaar één keuzedeel te programmeren.

Voor een Groen-N2 opleiding kan een keuzedeel worden ingezet in het brede, oriënterende onderwijsprogramma in het 1e leerjaar of om de uiteindelijke kwalificatie te verdiepen in het 2e leerjaar.

keuzedeelcode	naam keuzedeel	Generieke keuzedelen
K0003	ARBO, kwaliteitszorg en hulpverlening geschikt voor niveau 2	
K0029	Duurzaamheid in het beroep B	
K0224	Inspelen op innovaties geschikt voor niveau 2	
K0211	Ondernemend gedrag (voor niveau 1 en 2)	
K0080	Oriëntatie op ondernemerschap	
K0877	Persoonlijk profileren	

Voor de hand ligt de keuzedeelruimte te benutten om de brede, oriënterende opleiding mee vorm te geven, zodat in een latere fase van de opleiding (bijvoorbeeld tweede leerjaar) zo optimaal mogelijk de onderwijstijd kan worden benut om de kerntaken en werkprocessen voldoende aan bod te laten komen.

Generieke keuzedelen zoals 'Oriëntatie op ondernemerschap' en 'Persoonlijk profileren' bieden ruimte om oriënterend te worden ingezet. Maar ook andere generieke keuzedelen kunnen in meerdere contexten worden uitgevoerd, zoals 'Duurzaamheid in het beroep' en 'Inspelen op innovaties'. De keuzedeelruimte wordt dan benut voor sectororiëntatie.

In de werkgroep Groen-N2 is gesproken over het ontwikkelen van een nieuwe keuzedeel dat zich specifiek richt op contextoriëntatie. In de aanbevelingen van deze handreiking (hoofdstuk 4) wordt een voorstel gedaan voor een vervolg op dit initiatief.

Generieke keuzedelen kunnen voor alle studenten (van zowel 'brede' als 'smalle' opleidingen) op gelijktijdig geprogrammeerd worden en afhankelijk van de totale groepsgrootte kunnen meerdere keuzedelen worden aangeboden. Eén of meerdere keuzedelen inzetten als verdieping op de kwalificatie is mogelijk wanneer studenten voldoende tijdig een keuze maken voor de uiteindelijke kwalificatie waarin zij willen gaan diplomeren.

Stap 7: Leren in de praktijk (BPV en BOT)

Om studenten zowel te kunnen laten oriënteren als breed op te leiden, is het leren in de (reële) beroepspraktijk belangrijk. Eén van de vijf loopbaancompetenties appelleert aan dit [contextrijk leren](#). De loopbaancompetenties 'Werkexploratie' stelt jongeren de vraag waar zij het meest op hun plek zijn en waarom daar. Dit kunnen scholen faciliteren door:

"jongeren ervaring op te laten doen met werk en werken, door bijvoorbeeld stage, het uitvoeren van een praktijkgericht project (met een probleem- eigenaar uit het bedrijfsleven)."

In het "[Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen](#)" geven de ROC's aan dat een kritische succesfactor is wanneer studenten in aanraking komen met de beroepscontext. ROC Rivor geeft aan dat

"vaardigheden worden aangeleerd die voor alle opleidingen relevant zijn, maar zorg er ook voor dat ze in aanraking komen (zowel in theorie als in de praktijk) met het specifieke beroep. Ze moeten kunnen "afstrepen" aan de hand van hun ervaringen wat ze wel en niet ligt."

Dit contextrijk leren kan vormgegeven worden tijdens korte of langere BPV-perioden ('stages'), maar kan ook gesimuleerd op school plaatsvinden, tijdens de onderwijsuren. Denk aan dierverzorging op school en bijvoorbeeld het werken in schoolkassen. In dat geval zijn het geen BPV- maar BOT-uren (begeleide onderwijstijd). Ook gastlessen door het (regionale) bedrijfsleven en alumni kunnen een bijdrage leveren aan de werkexploratie en contextrijk leren. Bij Aeres Friesland zijn voor de opleidingen MBO 1&2 LIP-opdrachten in het onderwijsprogramma opgenomen. LIP staat voor 'Leren in de Praktijk', onderwijs dat zij - naast de BPV- en stageopdrachten - aanbieden en waar studenten in de praktijk leren (BOT-uren).

Een deel van het leren in de praktijk vindt natuurlijk ook tijdens de beroepspraktijkvorming plaats. Elke mbo-opleiding kent een verplichte BPV-component. De formele eisen voor deze beroepspraktijkvorming (BPV) staat omschreven in de Wet Educatie Beroepsonderwijs, waar hieronder de (onderdelen van de) twee relevante artikelen zijn opgenomen.

Artikel 7.2.7. Inrichting beroepsopleidingen

1. Het bevoegd gezag draagt er zorg voor dat beroepsopleidingen zodanig zijn ingericht dat studenten, ongeacht of zij eerst worden ingeschreven voor een opleidingsdomein of voor een kwalificatiedossier, de kwalificatie en daarbij behorende keuzedelen binnen de vastgestelde studieduur kunnen bereiken en dat het onderwijsprogramma evenwichtig is ingedeeld, alsmede voldoende begeleide onderwijsuren en uren beroepspraktijkvorming omvat.
2. ...
3. Het onderwijsprogramma voor een opleiding in de beroepsopleidende leerweg voldoet aan de eisen met betrekking tot voldoende begeleide onderwijsuren en uren beroepspraktijkvorming, bedoeld in het eerste lid, indien het bevoegd gezag voor de student een onderwijsprogramma verzorgt dat:
  - c. voor een tweejarige basisberoepsopleiding en voor een tweejarige vakopleiding ten minste 2000 klokuren omvat, waarvan ten minste 1250 begeleide onderwijsuren en ten minste 450 klokuren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd;
4. Het bevoegd gezag kan een onderwijsprogramma verzorgen dat minder uren omvat dan de onder a tot en met d genoemde aantallen mits de opleiding aantoonbaar van voldoende kwaliteit is. In het geval het onderwijsprogramma minder uren omvat, legt het bevoegd gezag hierover verantwoording af in het bestuursverslag.

Artikel 7.2.8. De beroepspraktijkvorming

1. Van elke beroepsopleiding maakt onderricht in de praktijk van het beroep deel uit. De beroepspraktijkvorming kan voor een deel plaatsvinden in de periode waarin de student is ingeschreven voor een opleidingsdomein of een kwalificatiedossier of tijdens het onderwijsprogramma op basis van een of meer keuzedelen.
2. ....
3. Het bedrijf dat of de organisatie die de beroepspraktijkvorming verzorgt, draagt zorg voor de begeleiding van de studenten binnen het bedrijf. Het bevoegd gezag beoordeelt of de student de beroepspraktijkvorming met een positieve beoordeling heeft voltooid. Het bevoegd gezag betreft bij die beoordeling het oordeel van het bedrijf onderscheidenlijk de organisatie, met inachtneming van de desbetreffende in de onderwijs- en examenregeling op te nemen regels.
4. De beroepspraktijkvorming vindt plaats bij een bedrijf of organisatie met een erkenning op grond van artikel 1.5.3.

Wet Educatie Beroepsonderwijs

Belangrijk is dat de beroepspraktijkvorming (BPV) bij een door [SBB](#) erkend bedrijf moet plaatsvinden. Via [Stagemarkt.nl](#) kan gekeken worden welke bedrijven erkend zijn. Wanneer studenten zich nog aan het oriënteren zijn, moet goed nagedacht worden bij welke erkende leerbedrijven studenten de BPV kunnen uitvoeren.

Maar ook binnen de wetgeving zijn er meerdere oplossingsrichtingen om de beroepspraktijkvorming in een groene niveau 2 opleiding vorm te geven. Hiermee wordt de opleiding wendbaarder en kunnen studenten breder oriënteren en leren in de praktijk.

- **Erkende leerbedrijven per kwalificatiedossier**

Studenten kunnen stagelopen bij een erkend BPV-bedrijf dat gekoppeld is aan één van de onderliggende kwalificaties (crebo-opleidingen) die in een groenopleiding niveau-2 worden aangeboden. Dit is mogelijk omdat in 'Stagemarkt' en 'DUO' de kwalificatiedossiers (23-nummers) en de kwalificaties (25-nummers) aan elkaar zijn gekoppeld. De stage (en dus de praktijkovereenkomst van de student wordt hiervoor of gekoppeld aan het kwalificatiedossier (een 23-nummer, bijvoorbeeld in het geval van een brede opleiding 'Agro productie, handel en technologie' of 'Groene ruimte') of aan het opleidingsdomein ([Servicedocument Praktijkovereenkomst MBO Raad](#)):

"Bol-studenten op niveau 2, 3 of 4 kunnen, wanneer zij nog niet precies weten voor welke kwalificatie ze willen worden opgeleid, door de school worden ingeschreven voor een opleidingsdomein of een kwalificatiedossier. Zij kiezen op een later moment de kwalificatie. Deze studenten kunnen ook bpv volgen als zij staan ingeschreven voor een opleidingsdomein of voor een kwalificatiedossier. Voor de studenten die dit betreft, wordt op het bpv-blad alleen ingevuld wat op dat moment bekend is. Bol-studenten op niveau 1 kunnen worden ingeschreven op het kwalificatiedossier Entree. Als een student bpv volgt voor een kwalificatie, dan moet alleen de naam van de kwalificatie en het bijbehorende crebonummer worden vermeld. Het kwalificatiedossier en het opleidingsdomein hoeven niet te worden ingevuld."

- **Multi-inzetbare leerbedrijven selecteren**

Zeker wanneer met een kleinere studentgroep wordt gestart met een Groen-N2 opleiding, kan gekeken worden of er erkende leerbedrijven zijn die erkend zijn voor meerdere crebo's. Denk hierbij bijvoorbeeld aan grote tuincentra met een restaurant (bloem, logistiek, voeding, dier) of een kinderboerderij met horecavoorziening. In samenwerking met de regionale adviseurs van SBB kunnen bedrijven gezocht worden die juist in de oriënterende fase ingezet kunnen worden als erkend leerbedrijf.

ROC Rivor werkt voor haar N2 opleiding in de oriënterende fase samen met een ziekenhuis. Binnen het ziekenhuis bleek voor vrijwel alle crebo's erkende leerplekken te zijn, van secretariael tot hospitality. In het verleden waren deze kansrijke leerplekken nog niet eerder op deze manier in kaart gebracht.

- **Vrijstelling op basis van eerder behaalde BPV's**

Wanneer de BPV in verschillende sectoren plaatsvindt, dus bij leerbedrijven die erkend zijn voor andere crebo's, kan gewerkt worden met het verlenen van vrijstelling van de BPV.

Belangrijk hierbij is dat de leerdoelen die aan de stages zijn gekoppeld (in het eerste leerjaar) algemeen zijn, zodat de BPV voor alle deelnemende kwalificaties in Groen-N2 kan

meetellen. Alleen het volgen van uren is te weinig om vrijstelling te kunnen verlenen, het is wenselijk dat er inhoudelijke algemene leerdoelen worden geformuleerd. Denk bijvoorbeeld aan leerdoelen op het gebied van werknemersvaardigheden, initiatief en verantwoordelijkheid nemen, samenwerken, breed kennismaken met de context en de taken binnen het bedrijf en de organisatie.

leerjaar 1				leerjaar 2			
periode 1	periode 2	periode 3	periode 4	periode 5	periode 6	periode 7	periode 8
Groenopleiding niveau 2				Natuur, Water, Recreatie - 24453			
				Hovenier - 24452			
BPV 1 BPV 2 BPV 3				Bloem - 25443			
				BPV leerjaar 2			
				Voeding - 25460			
				Loonwerk - 25555			

- **Minder BPV-uren kwalitatief verantwoorden**

Zoals in artikel 7.2.7 lid 4 te lezen is, kan het bevoegd gezag een onderwijsprogramma verzorgen dat minder BPV-uren omvat, mits de opleiding aantoonbaar van voldoende kwaliteit is. In dat geval legt het bevoegd gezag hierover verantwoording af in het bestuursverslag. Deze ruimte in regels kan benut worden door bijvoorbeeld andere vormen van contextrijk leren in het curriculum op te nemen, zoals bijvoorbeeld Leren in de Praktijk of maatwerkdagen.

Stap 8: Generieke vakken

Alle niveau 2 opleidingen kennen identieke generieke onderdelen. De aandacht hiervoor is onverminderd, getuige "[De staat van het onderwijs 2022](#)" van de Inspectie van het Onderwijs

"Basisvaardigheden verdienen meer aandacht

Studenten hebben basisvaardigheden op het gebied van Nederlandse taal, rekenen en burgerschap nodig voor hun schoolloopbaan en om te functioneren in onze samenleving. [...] ...start de inspectie in de komende jaren met het monitoren van de resultaten voor taal en rekenen."

Naast Nederlands en rekenen (niveau mbo-2 / 2F) zijn ook de onderdelen Loopbaan en Burgerschap voor alle studenten identiek. Bij stap 5 is al uitgebreid stilgestaan bij het belang van loopbaan oriëntatie en -begeleiding (LOB).

De generieke vakken kunnen simpelweg gezamenlijk geprogrammeerd en geroosterd worden, maar ook andere overwegingen kunnen een rol spelen bij een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector:

- **Het werken met niveaugroepen**

Na een instaptoets voor rekenen en/of Nederlands kan gekozen worden om studenten met hetzelfde taal- of rekenniveau bij elkaar in één groep te zetten. Ook kan hierbij rekening gehouden worden met studenten die de ambitie hebben na niveau 2 opleiding door te stromen naar een niveau 3 opleiding.

- **Separaat of geïntegreerd**

Bij een Groen-N2 opleiding kan bewust gekozen worden juist de generieke vakken separaat aan te bieden, zodat los van de context wordt geleerd en geëxamineerd. Echter, ook kan gekozen worden voor het geïntegreerd (aanbieden van en) examineren van de instellingsexamens Nederlands (spreken, gesprekken voeren en schrijven).

- **Lint- of blokprogrammering**

Door een bewuste programmering van bijvoorbeeld de verschillende vaardigheden Nederlands in onderwijsblokken, kan de flexibiliteit van het onderwijsprogramma worden benut. Studenten kunnen dan bijvoorbeeld de blokken in verschillende volgorde volgen, bijvoorbeeld i.v.m. een BPV-periode.

- **Nederlands en rekenen als context-oriëntatie**

De vakken Nederlands en rekenen kunnen ook worden benut om contextoriëntatie inhoudelijk vorm te geven. Een presentatie van mogelijke werkgevers of een schrijfofdracht bij het zoeken van een stage kunnen de generieke vakken meer betrekken bij het basisprogramma van een Groen-N2 opleiding.

Stap 9: Onderwijsmodellen

In stap 4 zijn op basis van de visie (stap 1) en de focus (stap 2) de kaders bepaald voor een gemeenschappelijke, oriënterende fase en de profileringsfase. Er zijn veel verschillende manieren om het onderwijs in – met name – de oriëntatiefase - vorm te geven. Er kan gekozen worden voor een gemeenschappelijk basisprogramma of er kan gekozen worden voor een flexibel of modulair programma.

- **Gemeenschappelijk basisprogramma**

Bij een gemeenschappelijk basisprogramma ga je uit van alle gemeenschappelijke organisatorische én inhoudelijke onderdelen van alle deelnemende crebo's samen.

Vanzelfsprekend betreft het hier de generieke onderdelen zoals Nederlands, rekenen, burgerschap en loopbaanoriëntatie en -begeleiding.

Maar ook het beroepsgerichte deel kan gemeenschappelijk worden aangeboden, bijvoorbeeld door thematische modules of (samenwerkings-) projecten te ontwikkelen. In deze themablokken of projecten staan dan de gemeenschappelijke werkprocessen en competenties centraal, op basis van een verwantschapsanalyse van de deelnemende crebo's. Yuverta Den Bosch is hiermee gestart.

Bij (samenwerkings-) projecten kan gedacht worden aan bijvoorbeeld een (deel van een) kinderboerderij aanleggen en onderhouden.

Overzicht verwante thema's en processen met dekking per kwalificatie

Groen vakje = Verwant ; wit vakje = Geen verwante handelingen in KD
D = Deels/beperkt verwant

Verwant proces		Agro	Voeding	Blom	Dier
Klantencontact en (voorbereiding) verkoop	Informeren/adviseren van klanten of publiek	D			
	Verzorgen winkel/productpresentatie (afstemmen op wensen klant)	D			
	klant- of publiegerichte activiteiten uitvoeren (bijv. verkoop)				D
Kwaliteitszorg	Producten bereiden/klaarmaken/verzorgen				
	Kwaliteit beoordelen en afwijkingen rapporteren				
	Werken volgens instructie/protocol/richtlijnen/kwaliteitseisen				
Werknemerschap	Afstemmen en overleggen over werkzaamheden/processen				
	Bijhouden van taakgebonden administratie				
Faciliteiten	Zorgen voor de omgeving (bedrijfsgebouwen/terreinen/winkel)	D			D
	Materialen en middelen gereedmaken, inzetten en onderhouden				
Veiligheid & gezondheid	Bijdragen aan een veilige en gezonde situatie en/ of product				

Verwantschapsanalyse Yuverta Den Bosch

N2 Smal opleiden in de breedte

Yuverta Den Bosch kiest met haar 'N2 Smal opleiden in de breedte' voor een thematische aanpak. Op basis van een verwantschapsanalyse zijn voor het eerste leerjaar vijf thema's benoemd:

- Klantencontact en verkoop
- Kwaliteitszorg
- Werknemerschap
- Faciliteiten
- Veiligheid en gezondheid

Per thema's werken studenten in de basisfase (leerjaar 1) in verschillende contexten en hebben een gemeenschappelijk programma van avo-vakken, bpv, keuzedelen en loopbaanoriëntatie en -begeleiding. De thema's kunnen in verschillende volgorde worden gevolgd.

• Oriëntatie

De oriëntatie kan op verschillende manieren een plek krijgen in het onderwijsprogramma:

- In het onderwijs op school

Elke onderwijsmodules kent een eigen, herkenbare context (bijvoorbeeld dier of plant) of in een onderwijsmodule staat een thema of project centraal waar verschillende contexten herkenbaar aan bod komen. Ook keuzedelen kunnen een belangrijke rol spelen bij de oriëntatie.

- In de beroepspraktijk

Korte of langere stages in verschillende contexten geeft studenten de kans echte werkervaring op te doen ([werkexploratie](#)).

Dit kunnen kennismakingsstages zijn of langere stages op verschillende werkplekken waarin (meer algemene) vakopdrachten worden uitgevoerd. Bij het Zone College is een onderdeel van het onderwijsprogramma de Meester-Gezel-dag (= begeleide onderwijstijd, BOT). Op deze dag 'leert' de student bij een van de geselecteerde meesterbedrijven.

• Maatwerk

De mate waarin maatwerk kan worden geboden is mede afhankelijk van het onderwijsteam én van de ruimte die een school neemt binnen de bestaande regels. Het Zone College zet met haar VMR de loopbaanvraag van de student voorop en 'zoekt' daar passend onderwijs bij. Dit vraagt enerzijds een investering in de begeleiding van studenten (door een coach of studieloopbaanbegeleider).

Anderzijds moet een onderwijsprogramma ruimte bieden voor 'vrije speelruimte' om dit maatwerk een plek te kunnen geven. Het Zone College werkt met ingeroosterde maatwerkmomenten waarin deze speelruimte georganiseerd is en ook tijd is voor gesprekken en loopbaanactiviteiten.

Vakmanschapsroute 'nieuwe stijl'

Het Zone College kiest met haar [vakmanschapsroute](#) (VMR) voor een maatwerk volgens een vast rooster met een bpv-dag, meester-gezel dag, maatwerkmoment en lesmomenten voor de generieke onderdelen. De oriëntatie wordt vormgegeven op de meester-gezeldagen waar studenten bij een bedrijf gaat leren. Daarnaast zijn er maatwerkdagen. De coach kijkt samen met de student wat de loopbaanvraag is en bepaalt samen welk aanbod het beste past. Het kan zijn dat de student bij een specifiek bedrijf een aantal dagen gaat meelopen of dat een vakdocent wordt gevraagd extra lesmodules te verzorgen. De student bepaalt zelf het tempo van de vakrichting en de loopbaanvraag van de student staat centraal.

Lentiz LIFE College geeft aan dat deze maatwerk-begeleiding meer uren kost van de (groeps)docenten. Wanneer maatwerk en individuele begeleiding centraal wordt gesteld, betekent dit dat hier ook op geïnvesteerd moet worden.

- **Flexibel of modulair onderwijs**

Naast de oriënterende en verbredende functie van een Groen-N2 opleiding, kan het meer flexibel of modulair aanbieden van het onderwijs ook onderdeel zijn van de onderwijsvisie. Meerdere instroommomenten of het een vrije volgorde van onderwijsmodules kunnen onderdeel zijn van flexibilisering. Sandra Beugel van Cinop heeft hierover meerdere publicaties geschreven en werkt in co-creatie met scholen aan de [Flextool](#). Zij geeft aan dat binnen een duidelijke structuur verschillende mogelijkheden zijn voor [modulair onderwijs](#):

- Liniar: een keten van onderwijsmodules in een vaste volgorde.
- Concentrisch: verschillende modules worden op meerdere niveaus aangeboden.
- Losse modules: verschillende onderwijsmodules kunnen onafhankelijk van elkaar worden gevolgd.

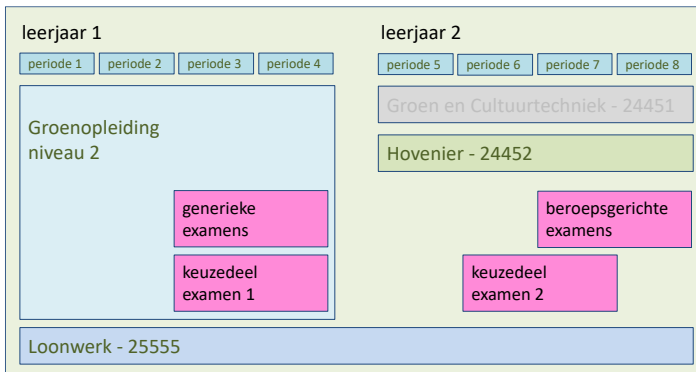
Vervolgens gaat Sandra Beugel dieper in op de lengte/duur van de modules en de breedte van de modules. Zo kunnen studenten korte modules beter overzien, maar bieden langere modules meer tijd/ruimte tot verdieping en minder versnippering. De breedte van modules duidt op de integraliteit. Geen losse vakmodules, maar geïntegreerde projecten die je in een meer betekenisvolle context kan aanbieden.

Tot slot laten eerdere onderzoeken en studies zien dat studenten weliswaar keuzes willen kunnen maken, maar dat een vaste structuur en een duidelijke programmering houvast biedt. Ook een vast onderwijsteam dat breed inzetbaar is, is een pré (stap 3). Tips uit het "[Inspiratiedocument brede niveau 2 opleidingen](#)"

- *Houdt het herkenbaar voor de student: biedt het houvast van een 'normale' opleiding met vaste docenten, tijden, etc.*
- *Maak binnen een brede opleiding kleinere groepen studenten voor samenhang en houvast*
- *Stel de student centraal in plaats van de inhoud van het kwalificatiedossier*
- *Zorg voor een programma waarin enerzijds vaardigheden worden aangeleerd die voor alle opleidingen relevant zijn, maar zorg er ook voor dat ze in aanraking komen (zowel in theorie als in de praktijk) met het specifieke beroep. Ze moeten kunnen "afstrepfen" aan de hand van hun ervaringen wat ze wel en niet ligt.*

Stap 10: Examinering

Bij de start van een brede groenopleiding niveau 2 moet een examenplan (als onderdeel van een Onderwijs- en ExamenRegeling) worden vastgesteld. Hierin staan alle examenonderdelen beschreven; de beroepsgerichte en generieke examens en de keuzedeel examens. Op basis van hetgeen in dit examenplan staat, worden studenten aan het einde van de opleiding gediplomeerd.

Bij Groen-N2 is het van belang dat de beroepsgerichte examenonderdelen aan het einde van de opleiding worden geprogrammeerd, zodat studenten de keuze voor een profiel of specifiek crebo zo laat mogelijk kunnen maken. De generieke examens, eventueel keuzedeel examens kunnen indien gewenst in het brede algemene deel van de opleiding worden geprogrammeerd.

Het examenplan van een mbo-opleiding bestaat uit vier (en soms vijf) onderdelen:

1. Beroepsgerichte examens

De beroepsgerichte examens van Groene Norm voor de niveau 2 opleidingen kennen op dit moment één afsluitende proeve van bekwaamheid. Twee niveau 2 opleidingen kennen naast de afsluitende proeve ook een werkprocesexamen: Medewerker Teelt en Medewerker Hovenier.

2. Generieke examens

Dit zijn de centrale en instellingsexamens Nederlands en rekenen. Vanaf cohort 2022-2023 maakt ook rekenen onderdeel uit van de slaag-zak regeling.

3. Keuzedeel examens

Niveau 2 opleidingen kennen een keuzedeelverplichting van 480 uur, hetgeen meestal wordt ingevuld door twee keuzedelen van elk 240 uur.

4. Diploma-eisen

- Inspanningsverplichting Loopbaan & Burgerschap

De opleiding formuleert zelf aan welke inspanningsverplichting de studenten moeten voldoen.

- Voldoende afronding BPV

De opleiding formuleert zelf op welke manier de BPV (of BPV-perioden) voldoende moet worden afgerond.

5. Wettelijke en/of beroepsvereisten

Alleen bij Medewerker Loonwerk is een beroepsvereiste opgenomen: T-rijbewijs (Wegenverkeerswet 1994, daaronder Reglement rijbewijzen.).

Voor de profielen van Agro productie, handel en technologie worden de certificaten KBA (Knaagdierbeheersing Agrarische Bedrijven) en het certificaat MW (Mollen- en Woelrattenbestrijding) aangeraden indien deze essentieel zijn voor de beroepsuitoefening. Deze zijn echter niet als beroepsvereisten opgenomen.

Stap 11: Administratie

Het starten van een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector (Groen-N2) brengt altijd extra administratieve last met zich mee. De kans dat studenten een diploma behalen in een ander crebo dan waarmee zij gestart zijn, is een logisch gevolg van de keuze voor een Groen-N2 opleiding. Ook zal de opzet van Groen-N2 invloed hebben op de bekostiging van de opleiding. De verschillende bekostigingsfactoren van de deelnemende crebo's én het feit dat studenten switchen, hebben direct invloed. Met de keuze voor Groen-N2 (stap 1: visie en commitment) moet een school ook aanvaarden dat dit consequenties heeft voor de financiën en bijvoorbeeld de administratieve last. Wanneer bijvoorbeeld wordt gekozen voor dubbelkwalificeren en een student gelijktijdig is ingeschreven op twee crebonummers, dan wordt maar één opleiding bekostigd. Ook wanneer studenten in het eerste leerjaar op een kwalificatiedossier worden ingeschreven (een 23-nummer) en pas in het tweede leerjaar naar een specifiek profiel of crebo, kan dit gevolgen hebben voor de bekostiging. Afhankelijk van het doel van de Groen-N2 opleiding, zal per school de financiële en administratieve consequenties van de keuzes in kaart moeten worden gebracht.

Stap 12: Communicatieplan

Tot slot de laatste stap: het maken van een communicatieplan. Als vervolg op 'stap 1: visie en commitment' is het goed communiceren van de aanpak met alle betrokkenen een must. Hierbij moet niet alleen aan de studenten worden gedacht, maar juist ook aan andere doelgroepen:

- **Onderwijsteams**

Het samen vormgeven van Groen-N2 met een onderwijsteam (zie stap 3) is een belangrijk vertrekpunt. Maar ook de andere onderwijsteams zullen moeten worden meegenomen in de nieuwe aanpak. Aeres Friesland werkt al geruime tijd met een onderwijsteam 'Mbo 1&2' en geeft aan dat afstemming met het onderwijsteam 'Mbo 3&4' noodzakelijk is. Wanneer studenten doorstromen van niveau 2 naar niveau 3, is kennis over de niveau 2 opleiding wenselijk.

- **Bedrijfsleven**

Geschikte bedrijven selecteren en hen informeren over – met name – de oriënterende opzet van Groen-N2 is nodig, zodat zij geen vakvolwassen medewerkers verwachten tijdens stages. Vaste en bereikbare contactpersonen vanuit school kunnen als ambassadeurs fungeren.

- **Studenten en ouders**

Studenten (én ouders) hebben misschien nog ruimte nodig zich verder te oriënteren, maar willen anderzijds wel een helder (diploma-) doel en programma. Communiceer heldere structuren waarbinnen ruimte is voor maatwerk en oriëntatie.

- **Ondersteunende diensten en administratie op school**

Zoals ook in stap 11 verwoord, brengen oriënterende maatwerkprogramma's altijd extra administratieve last met zich mee. Hier goede afspraken over maken, maar vooral ook het 'waarom' van de extra werklust toelichten, kan helpen.

4. Aanbevelingen voor een vervolg

Deze handreiking is een vertrekdocument voor de groene mbo's die een (cross) sectorale oriëntatie voor de niveau 2 opleidingen in de groene sector (Groen-N2) overwegen of willen implementeren.

Het 'kroontjesmodel' is idee van de Groene Sector, waarbij wordt uitgegaan van een opleiding met een gemeenschappelijke basis met verschillende uitstroomrichtingen ('kroontjes').

De wijze waarop hier vorm aan gegeven kan worden is legio, afhankelijk van de visie en (regionale) randvoorwaarden van de school. Het is dan ook aan elke school om hier op eigen wijze invulling aan te geven. Het gehanteerde stappenplan in deze handreiking wil hiervoor een hulpmiddel zijn.

Om de groene opleidingen op niveau 2 meer oriënterend te maken en vroegtijdig schoolverlaten als gevolg van vroege of verkeerde studiekeuze te voorkomen, kunnen een aantal aanbevelingen voor een vervolg in schooljaar 2022-2023 worden geformuleerd:

- **Kennisuitwisseling faciliteren**

Kennisuitwisseling tussen groene scholen op het gebied van Groen-N2 is nuttig gebleken. Elke school kiest verschillende oplossingsrichtingen en kunnen elkaar hiermee stimuleren en inspireren.

Het verdient de aanbeveling om de kennisdeling door een werkgroep Groen-N2 te faciliteren:

- Een werkgroep van scholen die niveau 2 opleidingen aan het ontwikkelen zijn. Aan de hand van een agenda kunnen verschillende aspecten worden besproken (de verschillende stappen).
- Een inspiratiedag organiseren waar scholen hun praktijkvoorbeeld voor een breder publiek kunnen presenteren.
- Een digitaal platform inrichten waar bijvoorbeeld onderwijsmodulen of bpv-opdrachten kunnen worden uitgewisseld.

- **Keuzedeel ontwikkelen**

Naast de al bestaande keuzedelen als 'Persoonlijk profileren' en 'Ondernemend gedrag' bestaat een wens voor een nieuw keuzedeel 'Sector oriëntatie', mogelijk exclusief voor de groene sector. Het samen ontwikkelen en indienen van een [nieuw keuzedeelvoorstel](#) bij SBB kan in schooljaar 2022-2023 gezamenlijk worden opgepakt.

Tot slot: mbo-onderwijs is zowel landelijke als regionaal maar vooral praktijkgericht. Elke school en opleiding is daarmee uniek en zeker waar gekozen worden voor individuele maatwerktrajecten zijn vele varianten van opleidingstrajecten mogelijk. Dit vraagt veel van onderwijsteams en managers. Het samenwerken, klein beginnen en gefaseerd implementeren geeft onderwijsteams de ruimte om zich te ontwikkelen. Het is dan ook mooi te zien dat de Groen Connect en de Bedrijfstakgroep Groen van de MBO Raad het voortouw hebben genomen de scholen bij deze nieuwe ontwikkelingen te ondersteunen en inspireren om op die manier de niveau 2 opleidingen in de groene sector toekomstbestendig te maken, passend bij de student én arbeidsmarkt van vandaag en morgen.

== =

Bijlage 1: Stappenplan Groen-N2

Stap 1	Visie en commitment	check
Stap 2	Focus	
Stap 3	Onderwijsteam	
Stap 4	Oriënteren en profileren (basisplan)	
Stap 5	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding	
Stap 6	Keuzedelen	
Stap 7	Leren in de praktijk (BPV en BOT)	
Stap 8	Generieke vakken	
Stap 9	Onderwijsmodellen	
Stap 10	Examinering	
Stap 11	Administratie	
Stap 12	Communicatieplan	

Bijlage 2: Overzicht niveau 2 opleidingen Groen

crebo	kerntaak werkproces	naam crebo
23221		Agro productie, handel en technologie
25431		Medewerker teelt
	B1-K1	Zorgdragen voor het agrobusinessproduct
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor de kwaliteit van het agrobusinessproduct
	B1-K1-W2	Draagt zorg voor machines, apparatuur en technische installaties
	B1-K1-W3	Draagt zorg voor bedrijfsgebouwen en terreinen
	B1-K1-W4	Draagt zorg voor informatie in de keten
	P1-K1	Telen product/gewas
	P1-K1-W1	Verzorgt teelt
	P1-K1-W2	Verzorgt oogst
25432		Medewerker veehouderij
	B1-K1	Zorgdragen voor het agrobusinessproduct
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor de kwaliteit van het agrobusinessproduct
	B1-K1-W2	Draagt zorg voor machines, apparatuur en technische installaties
	B1-K1-W3	Draagt zorg voor bedrijfsgebouwen en terreinen
	B1-K1-W4	Draagt zorg voor informatie in de keten
	P4-K1	Verzorgen productie en veehouderij
	P4-K1-W1	Verzorgt productiedieren
	P4-K1-W2	Produceert dierlijk product
	P4-K1-W3	Verzorgt voedergewassen
25555		Medewerker agrarisch loonwerk
	B1-K1	Zorgdragen voor het agrobusinessproduct
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor de kwaliteit van het agrobusinessproduct -harde eis-
	B1-K1-W2	Draagt zorg voor machines, apparatuur en technische installaties
	B1-K1-W3	Draagt zorg voor bedrijfsgebouwen en terreinen
	B1-K1-W4	Draagt zorg voor informatie in de keten
	P2-K1	Verzorgen agrarisch loonwerk
	P2-K1-W1	Maakt machines en werktuigen gebruiksklaar en rijdt ermee
	P2-K1-W2	Voert met inzet van machines werkzaamheden uit voor teelt van product/gewas
25430		Medewerker agrohandel en logistiek
	B1-K1	Zorgdragen voor het agrobusinessproduct
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor de kwaliteit van het agrobusinessproduct -harde eis-
	B1-K1-W2	Draagt zorg voor machines, apparatuur en technische installaties
	B1-K1-W3	Draagt zorg voor bedrijfsgebouwen en terreinen
	B1-K1-W4	Draagt zorg voor informatie in de keten
	P3-K1	Verzorgen aangeleverd en af te leveren product
	P3-K1-W1	Ontvangt en bewaart product

	P3-K1-W2	Maakt producten verzendklaar/verkoopklaar
23171		Groene ruimte
25451		Medewerker groen en cultuurtechniek
	B1-K1	Uitvoeren werkzaamheden ten behoeve van aanleg/inrichting en onderhoud/beheer natuur, grond en water
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor natuur, grond en water
	B1-K1-W2	Hanteert gereedschappen ten behoeve van aanleg/ inrichting en beheer/onderhoud
	B1-K1-W3	Communiqueert met klanten, gasten, publiek en/of derden
	B1-K1-W4	Voert voorbereidende en afrondende werkzaamheden rondom aanleg/inrichting en onderhoud/beheer uit
	P2-K1	Uitvoeren van groen- en cultuurtechnische werkzaamheden
	P2-K1-W1	Bedient machines ten behoeve van groen- en cultuurtechnisch werk
	P2-K1-W2	Voert onderhoud aan machines en gereedschappen uit
25452		Medewerker hovenier
	B1-K1	Uitvoeren werkzaamheden ten behoeve van aanleg/inrichting en onderhoud/beheer natuur, grond en water
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor natuur, grond en water
	B1-K1-W2	Hanteert gereedschappen ten behoeve van aanleg/ inrichting en beheer/onderhoud
	B1-K1-W3	Communiqueert met klanten, gasten, publiek en/of derden
	B1-K1-W4	Voert voorbereidende en afrondende werkzaamheden rondom aanleg/inrichting en onderhoud/beheer uit
	P1-K1	Uitvoeren aanleg en onderhoud tuinen en parken
	P1-K1-W1	Legt tuinen en/of parken aan
	P1-K1-W2	Voert onderhoud uit aan tuinen en/of parken
25453		Medewerker natuur, water en recreatie
	B1-K1	Uitvoeren werkzaamheden ten behoeve van aanleg/inrichting en onderhoud/beheer natuur, grond en water
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor natuur, grond en water
	B1-K1-W2	Hanteert gereedschappen ten behoeve van aanleg/ inrichting en beheer/onderhoud
	B1-K1-W3	Communiqueert met klanten, gasten, publiek en/of derden
	B1-K1-W4	Voert voorbereidende en afrondende werkzaamheden rondom aanleg/inrichting en onderhoud/beheer uit
	P3-K1	Uitvoeren beheerwerk van bos, natuur, landschap en recreatieterreinen
	P3-K1-W1	Beheert terreinen
	P3-K1-W2	Onderhoudt gebouwen en/of voorzieningen
	P3-K2	Zorg dragen voor publiek en/of gasten
	P3-K2-W1	Voert gastheerschap uit
	P3-K2-W2	Assisteert bij activiteiten
23171		Dierv verzorging
25580		Medewerker dierv verzorging
	B1-K1	Zorgdragen voor dieren
	B1-K1-W1	Voert dieren
	B1-K1-W2	Verzorgt dieren

	B1-K1-W3	Onderhoudt leef- en werkomgeving
	B1-K2	Zorgen voor informatieoverdracht
	B1-K2-W1	Informeert collega's, klanten en/of cliënten en/of publiek
	B1-K2-W2	Voert publieksgerichte activiteiten uit
23169		Bloem, groen en styling
25443		Medewerker bloem, groen en styling
	B1-K1	Maken en verkopen van groene arrangementen
	B1-K1-W1	Maakt bloemwerk, groene decoraties en/of presentaties
	B1-K1-W2	Verzorgt groene producten en natuurlijke materialen
	B1-K1-W3	Verzorgt de winkel-/productpresentatie
	B1-K1-W4	Informeert en adviseert
	P1-K1	Uitvoeren werkzaamheden rondom de verkoop
	P1-K1-W1	Ontvangt en verwerkt producten
	P1-K1-W2	Handelt de verkoop af
23173		Voeding
25460		Medewerker voeding en technologie
	B1-K1	Zorgdragen voor voedsel
	B1-K1-W1	Draagt zorg voor de kwaliteit van het voedsel
	B1-K1-W2	Draagt zorg voor voedselveiligheid
	B1-K1-W3	Draagt zorg voor interne en externe informatie-uitwisseling
	P1-K1	Bereiden voedsel
23194		Verkoop
25503		Verkoper
/25167	B1-K1	Ontvangt en verwerkt goederen
	B1-K1-W1	Ontvangt goederen
	B1-K1-W2	Slaat goederen op en verzorgt de opslagruimte
	B1-K1-W3	Verzamelt goederen voor (online-)bestellingen
	B1-K1-W4	Controleert en vult artikelpresentaties aan
	B1-K1-W5	Bouwt artikelpresentaties op
	B1-K2	Verkoopt en handelt verkoop af
	B1-K2-W1	Maakt de verkoopruimte verkoopklaar en verzorgt deze
	B1-K2-W2	Ontvangt en benadert klanten
	B1-K2-W3	Voert verkoopgesprekken
	B1-K2-W4	Maakt artikelen op maat of gebruiksklaar
	B1-K2-W5	Handelt de verkoop af
	B1-K2-W6	Sluit het afrekenstelsel af
	B1-K2-W7	Neemt (online)verzoeken, bestellingen en/of klachten van klanten aan
	B1-K2-W8	Neemt deel aan werkoverleg
	P1-K1-W1	Bereidt productbereiding voor
	P1-K1-W2	Bereidt product